

Wanhall István bőrdíszműves beszél szakmájáról

BŐRMŰVESSÉG

– HAGYOMÁNY ÉS EGYEDISÉG

Dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

Az elejtett állatok bőrének felhasználása egyidős az emberiséggel. Az első vi-seleti és használati tárgyak valószínűleg a természettől készen kapott formák lehettek, minden szabás-varrás és cserzés nélkül. Állatbőrből volt a takaró, az-zal fedték be a hajlékukat. A legelső ruhák is a szabatlan állatbőrökből készül-hettek. Feltételezhető, hogy a bőrművesség volt az emberiség első mestersége.

Bőrszalag fűzésével készített sallang

A bőrkikészítés több mint 7000 éves mesterség. Az őskori ember a napon megszáradította a bőrt, azután állati zsíradékot beleszokolva megpuhította, majd sózással és füstöléssel tartósította. I. e. 4000 körül Egyiptomban a kezdeti egyszerű módszereket növényi cserzési eljárással váltották fel. A középkorban az arabok továbbfejlesztették a tímármesterséget, szakértelmükről a mai Marokkó és Spanyolország területéről származó szattyánbőrök tanúskodnak. A bőroket ősidők óta fölhasználja az emberiség. A bőr ára vetekedett az aranyéval. Az ember valaha bőrrrel is fizetett, vagy a „bőrével fizetett”. A Kr. e. III. században még ún. bőrpénz is volt forgalomban.

A bőr élő anyag, aktívan lélegző és a formára rásimuló, rugalmas, formatartó és strapabíró. Minden darab bőr egyszeri és megismételhetetlen. A bőr mozgó fal. Működése utánozhatatlan: befogadó, elhárító, kibocsátó, átengedő, állandóan változó élő burok. A nedvesség, a kiszáradás és a fertőzések ellen óv, kellemes az érintése. Tartós, lágy, rugalmas, erős, nyújtható, alakítható, formatartó, ütésálló, lélegző. További előnye, hogy felveszi a test páráját, és kívülről távol tartja a nedvességet. Ezeket a tulajdonságokat a kikészítés után is megtartja.

A bőrrel való bánás tudománya is azok közé a dolgok közé tartozik, amelyek kiveszőfélben vannak. A bőrművesség: használati és dísz tárgyak készítésére vagy bevonására szánt, cserzett, pácolt, lágyított bőryanagok díszítése festéssel, domborítással, aranyozással, fonással, intarziával. Őshazájából, Kínából Indián, Perzsián, Mezopotámián át jutott Egyiptomba, majd Rómába. A bőrművesek a tímárok által cserzett állati bőr alapanyagból dolgoznak. A bőr minősége a földolgozott állat fajtájától függ, és attól, hogy a számtalan cserzési

mód közül melyiket alkalmazták. A bőrműves szakmán belül a bőrdíszműves szakma a 19–20. században különült el. Bőrdíszműves munkákat a legkülönbözőbb mesterségekben készítenek. A legelterjedtebb díszítési módok: a varrott, hímzett eljárások, pl. nyergek, tarsolyok, cipők stb. kidolgozásánál jellemzőek. A 17–18. században jellegzetes a fémszálas hímzés. A metszett és domborított munkák bútorbetonatok, tokok stb. készítésénél terjedtek el. Ide sorolhatók még az önálló dekorációk, domborművek, bőrpasztikák is. Bélyegzős díszítést főleg a kv-kötéseknél alkalmaznak, de kedvelt a bútorbetonatok, tokok stb. díszítésénél is. A ládára, dobozokra húzott bőrokon gyakran találunk szegecselt mintát; ennek nemcsak esztétikai, hanem gyakorlati célja is van. A bőrfestést általában egyéb díszítési eljárásokkal együtt alkalmazták, de szerepel önállóan is, főleg ládák, szekrények borításánál. A bőrkárpitok aranyozott, ezüstözött, poncolt, színes festésű művészi alkotások, Cordobából terjedtek el az Európai Unióban. Ilyen módon készültek fali kárpitok, miseruhák, terítők stb. A XVII. századtól a mintákat préselték is, s

A mesterlevél

Wanhall István

így azok plastikussá váltak. Főleg a szecesszió korától alkalmaznak különböző bőrmunkáknál rátétet és egyéb anyagokkal, pl. csonttal, fémmel való berakást is.

Vásárokon itt-ott találkozni még egy-egy szíjjártóval, bőrdíszművessel, ostorkészítővel. De a városi bőrdíszműves-boltokban jobbra bőrnek látszó műanyag hamisítványokat látni leginkább – mondja Wanhall István bőrdíszműves, aki véletlen folytán került ebbe a szakmába. Bár anyai ágon a nagypapa Pichler Iván szücsmester volt, sajnos üzemét a háború után államosították. A család egyik barátja volt bőrdíszműves, akinek javaslatára jelentkezett a Simon Ferenc Cipő- és Bőripari Szakközépiskolába, és az ő műhelyében volt tanuló, tőle tanulta meg a szakma csínját-bínját.

Az iskola befejezése után a '70-es években a Termelőszövetkezeteknél működő melléküzemágaknál bőrdíszműves részlegvezetőként dolgozott. A rendszerváltás után önálló tevékenységként egy kis műhelyt nyitott pár alkalmazottal Budapesten. Azonban az olcsó kínai dömpingárak beáramlása miatt a műhelyt be kellett zárni. Közben romló egészségi állapota miatt hosszú kórházi kezelésre szorult.

Különböző méretű árák litografus kövön

Kivágó minták

Nyomódúc

Rádli, cserélhető fogaskerekekkel

Felépülése után iparművészek munkáját segítette. A '80-as évek óta jár Sopronba, nagyon megszerette ezt a várost. Felismerte, hogy igény mutatkozik bőrárutermekek készítésére, javítására és felújítására, ezért döntött úgy, hogy itt nyitja meg üzletét és műhelyét. Termékeit kézműves technikával és korszerű eszközökkel készíti. Munkáiban a hagyomány és az egyediség is jelen van, mert hagyományos eszközökkel dolgozik, de a megrendelő igényeinek megfelelő egyedi termékeket készít. Speciális eszközei közül mutatja a „Fapofa”-t, régi nevén csikót, amely két, hajlított peremű, csavarral összehúzható deszkadarab, ami az összevarrandó bőrdarabokat egymáshoz rögzíti a varrás idejére.

Fapofa vagy csikó

Közben elárulja, hogy mi a bőrvarrás alapvető trükkje: a bőrvarró tű nem hegyes. A bőrt ugyanis nem a tűvel kell átszúrni, hanem a tű egy árral előzetesen kifúrt lukon vezeti át a cérnát. Az ár egyébként úgy van kiképezve, hogy fölfelé egyre szélesedik. Nem elég annyira átszúrni, hogy a hegye kikukucskáljon a másik oldalon, hanem rendesen ki kell tágítani a lukat. Nem baj, ha aztán lötyög benne a tű! A bőr ugyanis még feldolgozva is „élő” anyag, a kifúrt luk idővel beszűkül. Ráadásul az igazi bőrvarrás két tűvel, két fonallal, kétoldalról történik, a luknak akkorának kell lennie, hogy az egyszer már befűzött fonal mellett még egyszer átférjen a másik tű fonallal együtt. A kézzel történő bőrvarrás egyik legnagyobb nehézsége, hogy csak igen nagy gyakorlattal lehet egyenletes távolságot tartani az

öltések, illetve az öltés és a bőrszél között. Ezen segít a rádli, ami nem egyéb, mint egy fogazott kerék, amit a bőrön – akár vonalzó mellett – végighúzva kijelölhetjük az öltés helyét. A különböző tűsketávolságú kerekeket a rádli szárában tárolják. Az sem baj, ha pl. vastagabb bőr varrásakor csak minden második lukat használjuk, hiszen a rádli nem szúrja át a bőrt, csak bejelöli a szúrások helyét. Fontos kelléke még a bőrdíszművesnek a litografus kő, valamikor a nyomdaiparban használtak ilyet nyomókőnek. Ezen kövön lehet csak a bőrvékonyítást, serfelést elvégezni vékonyító vagy scherfkéssel, mert ehhez a kőhöz érve a kés éle nem tompol, hanem inkább élesedik. A bőrtermékeket díszítéssel lehet egyediesíteni, ilyen pl. bőrös termékek bőrszalagos fűzése, ilyenkor bőrből készített fűzőszalagokat használunk. Így készülnek például a lószerszámok díszítésére a sallangok. A festésen és a színes bőrök kombinációján kívül lehetőség van bőr rátétek felvarrására és a különböző színű rátétdarabok színkombinációjára. A megrendelői igényeknek megfelelően, a bőr rátétes termékek elkészüléseinek határt szabnak a bőr

Speciális mentőtáska

fizikai tulajdonságai, és a technikai kivitelezés korlátai. Lehetőség van a bőr felszínébe mikrobarázdák égetésére, amellyel egész mintákat lehet megjeleníteni. Egyik lehetséges és igényes díszítési mód a bőrtermékek hímzése, színes vagy egyszínű fonallal. Hímézhetünk egyszerű szöveges elemeket, de akár bonyolult mintákat is.

A szironyozás egy sík díszítő technika, nevét alapanyagáról kapta. Szironynak (pergamen) nevezzük a nyers, cserzetlen bőrt, amely nedvesen puha, könnyen idomuló, száradás után azonban megkeményedik. A szironyozás felületkitöltésre és vonalas minta készítésére egyaránt alkalmas. A mélynyomósos díszítés csak növényi cserzésű bőrökön alkalmazható sikerrel. A különböző mintákat nyomódúccal ütjük a bőrbe. Kivágásnál kivágó mintát használunk.

A Fertőszentmiklóson működő, repülőgépek felújítását végző cégnek ülések, váltókarok bőrburkolását, speciális mentőtáska készítését végzi. Voltak különleges munkái is, mint pl. a Szentmargitbányán működő szabadtéri színpad Donizetti: Szerelmi bájital előadásához fegyverek tartószíjának elkészítése.

Megszerette a bőrt, szívesen dolgozik vele, lelkiismeretesen végzi munkáját, örömmel tervez egyedi megrendelésre, de a javításokat is mindig elvállalja. A javítás nagyon hálátlan és sziszifuszi munka, mert teljesen szét kell szedni darabjaira a terméket, egyenként megtisztítani, megjavítani, aztán újra összevarrni. Egyáltalán nem bánta meg, hogy ezt a szakmát választotta. Véleménye szerint a műbőr termékek rövid pályafutásuk után nagy tömegű hulladékként

veszélyt jelentenek környezetünkre, ellentétben a szerves anyagként idővel lebomló bőrrel. Mottója: „Keresse az igazit, válassza az eredetit!”. A bőr újratermelhető, környezetbarát nemes anyag, s

Díszítés szironyozási technikával

Hímzés különböző vastagságú fonallal

használatára még akkor is szüksége lesz az emberiségnek, amikor a kőolajkészletek fogytával vége szakad a műanyagok rémuralmának. Szerencsére a természetes alapanyagok népszerűsége évről évre nő, felismertük, hogy világunk jobbításáért mi magunk is tehetünk azzal, hogy kézműves tárgyakkal vesszük körül magunkat. ■

Forrás:

Terényi Gyöngy: Bőrművesség. Cser Kiadó, Budapest, 2016.
Harsay Ilona: Bőr szerszámok könyv. A szerző kiadása, 2007.
[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C5%91r_\(anyag\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C5%91r_(anyag))

Fotó: Gerencsér Kinga és Wanhall István